

Press, Ludwika

Prace archeologiczne w Novae w Bułgarii w 1961 roku

Przegląd Historyczny 53/2, 398-399

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Wiosną 1961 roku ukazał się w Rzymie nowy kwartalnik pn. „Augustianum”, wydawany przez kapitułę zakonu augustianów (sekretarz redakcji o. J. J. Gavigan, O. E. S. A.). Pismo poświęcone jest dziejom kościoła, problemom patrystyki, Pisma Świętego, teologii i prawa kanonicznego.

W 1961 roku powstało nowe czasopismo archiwistów radzieckich pn. „Woprosy Archiwowedienija”. Czasopismo poświęcone jest problemom archiwistyki i archiwoznawstwa, z uwzględnieniem elementów nauk pomocniczych historii.

Austriackie Towarzystwo Historii Współczesnej utworzyło przy Uniwersytecie Wiedeńskim Instytut Historii Współczesnej. Celem Instytutu będzie publikowanie dokumentów do dziejów I i II republiki w Austrii, a zwłaszcza z okresu II wojny światowej.

W początkach 1961 r. ogólne zebrania Bułgarskiej Akademii Nauk wybrało na członka rzeczywistego Akademii — prof. dr Dymitra Kosewa — dotychczasowego członka korespondenta i dyrektora Instytutu Historycznego Bułgarskiej Akademii Nauk, wybitnego badacza nowożytnej i najnowszej historii Bułgarii. Po ukończeniu studiów w Sofii prof. Kosew specjalizował się w Polsce.

Prace archeologiczne w Novae w Bułgarii w 1961 roku

W drugim sezonie badań archeologicznych prowadzonych na terenie miasta Novae przez bułgarsko-polską ekspedycję, pracowały dwie ekipy archeologów: polska pod kierownictwem prof. dr Kazimierza Majewskiego i bułgarska pod kierownictwem prof. dr D. P. Dymitrowa.

Nawiązując do odkryć z 1960 roku i zakładając nowe odcinki wykopaliskowe ekipa prof. Majewskiego badała zabytki budownictwa obronnego, charakter zabudowy w obrębie miasta Novae oraz zachowane resztki systemu wodociągowego.

Bieg murów obronnych zrekonstruowano hipotetycznie w 1960 roku dzięki kilku punktom orientacyjnym i odkryciom na dwóch odcinkach założonych przy zachodniej i północnej granicy miasta. W drugim sezonie prace zmierzały do uściślenia dotychczasowych danych. Odsłonięto dalsze partie obronnego muru miejskiego po stronie zachodniej i północno-zachodniej, kontynuowano eksplorację prostokątnej, dobrze zachowanej baszty do głębokości 4 m, tj. do cienkiej warstwy zaprawy murarskiej wypełniającej dno i odsłonięto drugą basztę, bardzo zniszczoną, w północno-zachodnim narożniku murów tuż nad skarpą Dunaju. Maksymalna szerokość muru z zachowanym dwustronnym licowaniem z ciosów kamiennych wynosi 2,40 m. W sąsiedztwie baszty znaleziono m. in. 9 kamiennych kul, marmurowy od-

ważnik o średnicy 0,21 m i liczne odłamki cegieł ze stemplem I legionu włoskiego. W wyniku badań sondażowych prowadzonych w poszukiwaniu muru zachodniego natrafiono na niewielkiej głębokości na fragment zbudowanego z nieregularnych kamieni muru (długości 10,90 m, szerokości 0,70 m) biegnącego skośnie w stosunku do linii murów miejskich. Trudno na razie określić znaczenie tego muru; mógł on stanowić resztki fundamentów jakiejś późnej budowli albo część nawierzchni. Resztki murów wydłużonej budowli o czytelnym planie prostokątnym odsłonięto po tej samej stronie (zachodni kraniec miasta). Jej środkowe, najlepiej zachowane pomieszczenie ze śladami paleniska miało wymiary wewnętrzne 4,95 m × 1,95 m. Z terenu tej budowli i z wypełniska odkopanych tam dwóch jam pochodzą m. in. fragmenty rzymskiej amfory, fragmenty naczyń *terra nigra* i ceramiki trackiej, częściowo uszkodzone lampy gliniane, terakotowa główka i odłamek marmurowej płyty z reliefem wyobrażającym postać (Dionizosa?).

W obrębie miasta, w jego północno-zachodniej części kontynuowano prace nad zbadaniem zasięgu i biegu murów dużej prostokątnej budowli, której dolne, kamienne partie zachowały się na różnej głębokości. Stosując metodę sondażu odsłaniających jedną krawędź muru uchwycono południowo-zachodni narożnik budowli i prześledzono bieg jej zachodniego muru na odcinku długości ponad 50 m, bieg jej południowego muru na odcinku długości ok. 25 m oraz zbadano bieg niektórych ścian działawych. W południowo-wschodniej części badanej budowli odsłonięto piwnicę hypokaustyczną założoną na planie koła o średnicy 2,3 m. W jej wnętrzu zachowały się *in situ* niektóre słupki suspensorowe złożone z glinianych płyt okrągłych i kwadratowych, łączonych zaprawą. Zachował się też nieduży odłamek suspensury przy zachodniej ścianie z pierwotnym układem całej konstrukcji słupków. Posadzka z regularnych kwadratowych płyt z gliny znajdowała się na głębokości 3,20 m. Zbudowane z cegieł ściany tej okrągłej konstrukcji dochodzą do wysokości 2,25 m. Jej północna strona jest całkowicie zniszczona. Z wnętrza konstrukcji wypełnionej ziemią mieszaną z gruzem, pochodzi kilka odłamków płyt glinianych ze stemplem *legio I Italica*.

Do odkrytej częściowo w 1960 r. w północnej części odcinka IV budowli z płytą wotywną ku czci triady kapitolńskiej, przylegają od wschodu i południa płyty kamiennego bruku odsłonięte na głębokości 1,70 m. Na zachód od niej natrafiono na resztki kolumnady (na razie odsłonięto 3 bazy kolumn z odłamekami trzonów) należące do budowli z innego okresu.

Badanie nad resztkami konstrukcji związanymi z systemem doprowadzania wody do miasta Novae, prowadzono poza obrębem murów miejskich w oparciu o opublikowany przez S. Stefanowa („Rzymskie wodoprowody na Novae”, „Izwiestija IBAN” t. VI, 1030—1931) plan Novae i okolicy z zaznaczeniem śladów starożytnych wodociągów. W 1961 r. przeprowadzono badania terenowe w kilku punktach na trasie wodociągu rzymskiego Novae—Belianowec (na płd.-zach. od starożytnego miasta) oraz Novae—Swisztow (na zachód od miasta). Poczyniono dokładne pomiary zachowanych fragmentów murów, zbiorników, kanałów i wodociągów oraz ustalono ich funkcję w systemie doprowadzania wody do miasta. Ponadto kierując się wynikami badań powierzchniowych założono sondaż w odległości 130 m od północno-zachodniego narożnika murów otaczających Novae, tuż nad skarpą Dunaju. Odsłonięto tam część zbiornika (mury dwóch ścian obsunęły się znacznie wcześniej), fragment posadzki z glinianych płyt ze stemplem *legio I Italica* oraz gliniane rury wodociągowe różnej długości.

Obszerniejsze sprawozdanie z przebiegu wyników prac archeologicznych prowadzonych w Novae w 1961 roku zamieści rocznik „Archeologia” i wydawnictwo Bułgarskiej Akademii Nauk „Izwiestija” Instytutu Archeologii.

L. P.